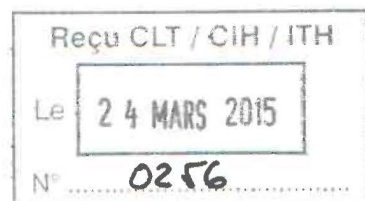

IV. Domain-Festive and ritual culture

1. Celebrations

Nooruz

Nooruz is the intangible cultural heritage element which characterizes the ancient ritual of meeting the New year and represents the ancient form of celebrating the first day of spring and the beginning of a new year; the celebration is widely spread on the territory of Central Asia. It is an ancient Zoroastrian holiday combining the features of agricultural rites and the relicts of ancient cultures. Nooruz is a celebration of labour, goodness, and of spiritual enrichment of people. Its celebration had fallen on the day of vernal equinox – March 21. Among people it was also known as Oruzdama.

Celebration of Nooruz in Kyrgyzstan is composed of the following features: rites and rituals, performing art, and national games. Social and cultural functions of the Nooruz holiday are essential for all people of the Kyrgyz Republic. They symbolize the unity of the nation and belief in the better future. On the eve and during the Nooruz celebrations there was a good-will and friendly public atmosphere, which had a positive impact on relations between individuals, groups and communities. This holiday enhanced respect, tolerance and generosity. All quarrels, conflicts and hostilities stopped during these days, people expressed only their good wishes. One of the basic ideas of the holiday is to forgive each other and to promote tolerance, respect, justice and peace.

Young people took part in traditional games which enhanced friendliness, good reaction and responsibility as a team member.

Fumigation of homes with archa (alastoo) is one of the integral parts of the ritual complex. Usually it was done by elderly women having many children; the smoke of burning archa drove away all diseases

All regions of the country

and evil spirits from all corners of the house.

Special ritual dishes were prepared for Nooruz. Depending on the economic and cultural traditions, two different types of porridge were made in the northern and southern parts of the country. In the south, where agriculture was of not less importance than cattle-breeding, women cooked “sumolok” from sprouted wheat.

During the celebration days traditional games and competitions were organized, such as: horse-race (at chabysh), catch the girl (kiz kuumay), take away a goat skin (kok boru or ulak tartysh), fighting of strong horse-riders (enish), wrestling (kurosh), bow shooting targeted at a silver bar (jamby atuu) etc.

	жолу көрүп жаткан кыркы чыккан ымыркайга, келин же күйөө балага көрүүгө жакшылыкты ыроолоп беришкен.		бардык аймактары
IV. Элдик каада-салттар жана ырым-жоролголор 1. МАЙРАМДАР			
Нооруз	<p>Нооруз - Орто Азия элдеринин кеңири белгилене турган майрам. Ошентип "Нооруз" - "жыл башы", "жаңы жылдын башы" майрамы. Нооруз майрамы Ислам динине түзмө түз байланышы болбогон улуттук майрам болуп саналат. Ал эски жыл эсеби боюнча 21-март күнү белгиленет. Мүчөл сүрүү эсеби мына ушул күнгө туура келет. Бул күнү күн менен түн теңелет. Кыргызда эски жыл аяктап, эртен жаңы жыл деген күнү өткөрүлүүчү ырым-жырым салты "жыл ажыраш" деп аталган. Бул учурда арча, чекенди, адырашман түтөтүп үй ичин, мал-салды: Жаңырган жылда эл журттун, мал-жандын аман-эсен, тынч, кырсыктан тышкары жана эгин берекелүү болушун тилеп, кудайга, жер-сууга, тоо-ташка сыйынып жалынган, арпадан, буудайдан көжө, сүмөлөк кайнатып, ар бир үй-бүлө сый тамагын жасап, айыл-апасы менен чогуу ичишкен. Ноорузда жаңы кийимдер кийилет, жакшы тилектер айтылат, айлана көркө бөлөнөт. Жаш-карынын баары чогулуп улуттук оюн-зоокторду ойношкон. Илгери нооруз күнү бир кош өгузгө соко кошуп, жер бетин алгач жолу тилишчү. Тапка келген жерге бороз салып бараткан дыйкандын артынан ээрчиген жоон топ кишилер этектериндеги үрөндүк буудайдан кочуштап чыгышып, элдик ырларды созолонтуп ырдашкан. Нооруз токчулуктун, мол түшүмдүн, ырыскынын, жаз майрамы катары белгиленген. Теңир ата менен Умай эне экөө жанаша чыгып, элди айлана басышат, Умай эне арчасын түтөтүп элди аластайт: "Алас,</p>		Өлкөнүн бардык аймактары

Кыргыз Республикасынын
маданият жана маалымат министри

Н. Шакиев

	<p>алас, ар балееден калас! Эски жыл кетти. Жаңы жыл келди. Эски жыл колдо, жаңы жыл жалга!” – деп жогорулардан айтып, элге жакшы тилектерин арнайт. Мындан кийин Теңир атанын кезеги келет. Теңир ата (улуттук кийимдерди кийинген): Оо калайык, касиеттүү Нооруз - жаңы күн келди. Азамагтар айдоону терең айдап, маласын тегиз тартып, үрөнүн тазалап камдап койгон экен. Кана эмесе, тукумду сээп баштап берели (Баштыгынан алып үрөн себип жаткандай түр кылат). Анан элдин бир четине токтоп, алакан жайып бата бере баштайт: Оо калайык, кулак сал! Ушул келген жылы жол жүрсөң жолуң шыдыр, жолдошуң кыдыр болсун. Өрүшүң малга, кырманың данга, дасторконуң нанга толсун. Бак карасын, кыдыр даарысын. Уучуң толсун, учуң узарсын, уул-кызың көбөйсүн. Өрүшүң жайык болсун, өңүң кызыл болсун, өмүрүң узун болсун. Айгырың үндүү болсун, кочкоруң жүндүү болсун, букаң бурталуу болсун, буураң чуудалуу болсун. Карың кайраттуу, жигитиң айбаттуу болсун. Багың шактуу, көңүлүң шаттуу, элиң баштуу болсун. Уулуң урматтуу, кызың кымбаттуу, алганың уяттуу болсун. Элиң тынч, журтуң аман болсун. Кырк периште колдосун, кыдыр болсун жолдошуң. Атың күлүк, айбатың бийик болсун, өзүң түрүк бол. Алла-таала берээрин унутпасын.</p>		
Чечкор майрамы	<p>Түшүм майрамы эгин бастыруу менен байланышкан жана мифтик каармандарга – Бабадыйканга (жердин пири) арналган, ошондой эле салттуу сыйкырдуу буйруулар менен касиеттелген каада-салтка, ага байланышкан бардык колдонулуучу ырым-жырымдар менен Кадыр-акеге – кененчиликти, ийгиликти тартуулоочу, жакшылык ыроолочу жана боорукер элдердин, иштермандардын жана</p>		Өлкөнүн бардык аймактары

National form for identifying ICH element

I. Identification of the element		
Name of the element		Nooruz
Other variations of the name	If any	Jany Jil, Oruzdama
Domains and genres of ICH	<p><u>Oral tradition and expressions:</u> -folktales; -epic songs (<i>small</i> epics); -epics (<i>large</i> epics); -sayings and proverbs.</p> <p><u>Performing arts:</u> -the art of singing; -the art of dancing; -musical and instrumental art; -art of narrating.</p> <p><u>Festive and ritual culture:</u> -celebrations; -ceremonies; -rituals.</p> <p><u>Techniques and Technologies:</u> - techniques and technologies linked with traditional crafts; - techniques and technologies linked with musical instruments; - techniques and technologies linked with traditional clothing; - techniques and technologies linked with traditional cuisine.</p> <p><u>Traditional Games:</u> -games for children; - games with alchiks; - horse games; - martial arts and competitions</p>	Domain: Festive and ritual culture genre: celebrations

	<p><u>Traditional knowledge:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> - knowledge about using natural recourses for sustainable livelihood of population (pastoral/nomadic knowledge); -knowledge about traditional system of self-government and methods of transmission of information of ecological and ethnic importance from generation to generation; - knowledge about traditional system of formation, development and maintenance of high quality of individual and population health of ethnos (through the system “Jeti Ata”; -traditional medicine <p><u>Ornaments</u></p>	
The current distribution region	Country, area where the element is in a given time	In all regions of the Kyrgyz Republic- Issuk-kul, Talas, Naryn, Osh, Jalal-Abad, Batken, Chui.
Community	To which community a given element is concerned	All Kyrgyz people.
Additional remarks about the element	If any	
II. Definition of the element		
Description of the element	Description of main characteristics and features of the element	Nooruz is the intangible cultural heritage element which characterizes the ancient ritual of meeting the New year and represents the ancient form of celebrating the first day of spring and the beginning of a new year; the celebration is widely spread on the territory of Central Asia. It is an ancient Zoroastrian holiday combining the features of agricultural rites and the relicts of ancient cultures. Nooruz is a celebration of labour, goodness, and of spiritual enrichment of people. Its celebration had fallen on the day of vernal equinox – March 21. Among people it was also known as Oruzdama. Celebration of Nooruz in Kyrgyzstan is composed of the following features:

		<p>rites and rituals, performing art, and national games. Social and cultural functions of the Nooruz holiday are essential for all people of the Kyrgyz Republic. They symbolize the unity of the nation and belief in the better future. On the eve and during the Nooruz celebrations there was a good-will and friendly public atmosphere, which had a positive impact on relations between individuals, groups and communities. This holiday enhanced respect, tolerance and generosity. All quarrels, conflicts and hostilities stopped during these days, people expressed only their good wishes. One of the basic ideas of the holiday is to forgive each other and to promote tolerance, respect, justice and peace.</p> <p>Young people took part in traditional games which enhanced friendliness, good reaction and responsibility as a team member.</p> <p>Fumigation of homes with archa (alastoo) is one of the integral parts of the ritual complex. Usually it was done by elderly women having many children; the smoke of burning archa drove away all diseases and evil spirits from all corners of the house.</p> <p>Special ritual dishes were prepared for Nooruz. Depending on the economic and cultural traditions, two different types of porridge were made in the northern and southern parts of the country. In the south, where agriculture was of not less importance than cattle-breeding, women cooked “sumolok” from sprouted wheat.</p> <p>During the celebration days traditional games and competitions were organized, such as: horse-race (at chabysh), catch the girl (kiz kuumay), take away a goat skin (kok boru or ulak tartysh), fighting of strong horse-riders (enish), wrestling (kurosh), bow shooting targeted at a silver bar (jamby atuu) etc.</p>
Additional remarks	If any	<p>Full video and audio information about the element is stored and available in the following organizations: Ministry of Culture, Tourism and Information; National Commission of the KR for UNESCO National Academy of Sciences; Cultural and Research Center “Aigine”.</p>
III. Features of the element		
Interconnection of the element	Tangible objects /tools (such as special	no

		<p>rites and rituals, performing art, and national games. Social and cultural functions of the Nooruz holiday are essential for all people of the Kyrgyz Republic. They symbolize the unity of the nation and belief in the better future. On the eve and during the Nooruz celebrations there was a good-will and friendly public atmosphere, which had a positive impact on relations between individuals, groups and communities. This holiday enhanced respect, tolerance and generosity. All quarrels, conflicts and hostilities stopped during these days, people expressed only their good wishes. One of the basic ideas of the holiday is to forgive each other and to promote tolerance, respect, justice and peace.</p> <p>Young people took part in traditional games which enhanced friendliness, good reaction and responsibility as a team member.</p> <p>Fumigation of homes with archa (alastoo) is one of the integral parts of the ritual complex. Usually it was done by elderly women having many children; the smoke of burning archa drove away all diseases and evil spirits from all corners of the house.</p> <p>Special ritual dishes were prepared for Nooruz. Depending on the economic and cultural traditions, two different types of porridge were made in the northern and southern parts of the country. In the south, where agriculture was of not less importance than cattle-breeding, women cooked “sumolok” from sprouted wheat.</p> <p>During the celebration days traditional games and competitions were organized, such as: horse-race (at chabysh), catch the girl (kiz kuumay), take away a goat skin (kok boru or ulak tartysh), fighting of strong horse-riders (enish), wrestling (kurosh), bow shooting targeted at a silver bar (jamby atuu) etc.</p>
Additional remarks	If any	<p>Full video and audio information about the element is stored and available in the following organizations: Ministry of Culture, Tourism and Information; National Commission of the KR for UNESCO National Academy of Sciences; Cultural and Research Center “Aigine”.</p>
III. Features of the element		
Interconnection of the element	Tangible objects /tools (such as special	no

with tangible objects/places of cultural heritage	places, ritual objects (if there are any) associated with enactment or transmission of the element	
Additional remarks	If there are any	no
IV. Classification of the element		
Language	Language of the element's transmission (musical, verbal)	Verbal, musical
Tools associated with elements	Name of the instrument used for the expression of the given element (musical instruments, means of production etc, and their roles) should be indicated. It is possible to include photos of these instruments.	no
Other information	If there are any	no
V. Practitioner /bear/community /organization		
Name/ Address		<p>1. PF «Taalim forum 101/1, Manas str., Bishkek 0312-694-110: 0-312-298-681 taalimforum@gmail.com</p> <p>2. CRC "Aigine" 93, Toktogula str., Bishkek +996 (312) 664832/661951 Факс: +996 (312) 6619523 office@aigine.kg</p> <p>3. PF "CAMP Alatoo" 3, Ufimskiy str., Bishkek +996 312 909 703 +996 312 542 346 secretary@camp.elcat.kg</p>
Other information	If there are any	
VI. Status of the element		

Viability		
Current condition	Brief analysis of the current condition	Widely spread
Threats to the viability	Degree of threat extinction and its causes(reduction in numbers, change of environment, etc)	no
Frequency	Has the element been threatened to extinction before	no
Inventory		
Previous inventory		no
Other information	If there are any	no
VII. Person (s) who compiled the inventory entry		
Full name		Work group: Grishuk Cholponai (Aigine) Samakov Aibek (Aigine) Yisaeva Nurzina (Academy of sciences) Orozova Gulbara (Academy of sciences) Isaeva Asel (Academy of sciences) Beksultanova Chinara (Academy of sciences) Jumabaeva Almagul (Taalim forum) Zarylbekova Gulmira (Taalim forum)
Forms of fixation of the element		Audio fixation Photo fixation Video fixation Written texts
Place of storage		National Commission of the KR for UNESCO; National Academy of Sciences; Cultural and Research Center "Aigine".
Date of completion		May, 2008

Материалдык эмес маданий мурастарынын элементин идентификациялоонун анкетасы

I. Элементтин идентификациясы		
Негизги аталышы		Нооруз
Дагы башка аталыштары	Эгер бар болсо	Жаны жыл, Орзудама
Материалдык эмес маданий мурастардын тармактары жана жанрлары	<p>Элдик оозеки чыгармачылык:</p> <ul style="list-style-type: none"> -жомоктор; -эпикалык ырлар (кичи эпостор); -эпостор (чоң эпостор); -макал-лакаптар <p>Аткаруучулук өнөр:</p> <ul style="list-style-type: none"> -ырчылык өнөр; -бийчилик өнөр; -музыкалык-аспаптык өнөр; -театрдык өнөр; -айтуучулук өнөр <p>Элдик каада-салттар:</p> <ul style="list-style-type: none"> -майрамдар -каада-салттар -ырым-жырымдар <p>Техника жана технология:</p> <ul style="list-style-type: none"> -салттуу кол өнөрчүлүккө байланыштуу техника жана технологиялар; -элдик музыкалык аспаптарга байланыштуу техника жана технологиялар; -салттуу кийимдерге байланыштуу техника жана технологиялар; -салттуу тамак-ашка байланыштуу техника жана технологиялар <p>Оюндар:</p>	<p>Тармагы: Элдик каада-салттар жана ырым жоролголор</p> <p>жанры: Майрамдар</p>

	-улуттук оюндар	
Учурдагы жайылтылган аймагы	Азыркы мезгилде таралган жери, областы, Өлкөсү	Кыргызстандын бардык областарында, Таласта, Ысык-Көлө, Нарында, Ош, Жалалабад, Баткен, Чүйдө таралган
Коомчулук	Аталган элемент кайсы коомчулукка таандык	Жалпы кыргыз элине
Элемент тууралуу кошумча байкоолор	Эгер андайлар бар болсо	
II. Элементтин аныктамасы		
Текст	Элементтин негизги мүнөздөмөсү жана өзгөчөлүктөрү	<p>Нооруз - Орто Азия элдеринин кеңири белгилене турган майрам. Ошентип "Нооруз" - "жыл башы", "жаңы жылдын башы" майрамы. Нооруз майрамы Ислам динине түзмө түз байланышы болбогон улуттук майрам болуп саналат. Ал эски жыл эсеби боюнча 21-март күнү белгиленет. Мүчөл сүрүү эсеби мына ушул күнгө туура келет. Бул күнү күн менен түн теңелет. Кыргызда эски жыл аяктап, эртен жаңы жыл деген күнү өткөрүлүүчү ырым-жырым салты "жыл ажыраш" деп аталган. Бул учурда арча, чекенди, адырашман түтөтүп үй ичин, мал-салды: Жаңырган жылда эл журттун, мал-жандын аман-эсен, тынч, кырсыктан тышкары жана эгин берекелүү болушун тилеп, кудайга, жер-сууга, тоо-ташка сыйынып жалынган, арпадан, буудайдан көжө, сүмөлөк кайнатып, ар бир үй-бүлө сый тамагын жасап, айыл-апасы менен чогуу ичишкен. Ноорузда жаңы кийимдер кийилет, жакшы тилектер айтылат, айлана көркө бөлөнөт. Жаш-карынын баары чогулуп улуттук оюн-зоокторду ойношкон. Илгери нооруз күнү бир кош өгүзгө соко кошуп, жер бетин алгач жолу тилишчү. Тапка келген жерге бороз салып бараткан дыйкандын артынан ээрчиген жоон топ кишилер этектериндеги үрөндүк буудайдан кочуштап чыгышып, элдик ырларды созолонтуп ырдашкан. Нооруз токчулуктун, мол түшүмдүн, ырыскынын, жаз майрамы катары белгиленген. Теңир ата менен Умай эне экөө жанаша чыгып, элди айлана басышат, Умай эне арчасын түтөтүп элди аластайт: "Алас, алас, ар балееден калас! Эски жыл кетти. Жаңы жыл келди. Эски жыл колдо, жаңы жыл жалга!" — деп жогорулардан айтып, элге жакшы тилектерин арнайт. Мындан кийин Теңир атанын кезеги келет. Теңир ата (улуттук кийимдерди кийинген):</p>

		Оо калайык, касиеттүү Нооруз - жаңы күн келди. Азаматтар айдоону терең айдап, маласын тегиз тартып, үрөнүн тазалап камдап койгон экен. Кана эмесе, тукумду сээп баштап берели (Баштыгынан алып үрөн себип жаткандай түр кылат). Анан элдин бир четине токтоп, алакан жайып бата бере баштайт: Оо калайык, кулак сал! Ушул келген жылы жол жүрсөң жолуң шыдыр, жолдошуң кыдыр болсун. Өрүшүң малга, кырманьың данга, дасторконуң нанга толсун. Бак карасын, кыдыр даарысын. Уучуң толсун, учуң узарсын, уул-кызың көбөйсүн. Өрүшүн жайык болсун, өңүң кызыл болсун, өмүрүң узун болсун. Айгырын үндүү болсун, кочкоруң жүндүү болсун, букаң бурталуу болсун, бууран чуудалуу болсун. Карың кайраттуу, жигитиң айбаттуу болсун. Багың шактуу, көңүлүң шаттуу, элиң баштуу болсун. Уулуң урматтуу, кызың кымбаттуу, алганың уяттуу болсун. Элиң тынч, журтуң аман болсун. Кырк периште колдосун, кыдыр болсун жолдошуң. Атың күлүк, айбатың бийик болсун, өзүң түрүк бол. Алла-таала берээрин унутпасын.
Кошумча байкоолор	Эгер алар бар болсо	Кошумча видео, фото материалдарды мекемелерде тапса болот: Маданият министрлигинде; Илимий Академияда; Айгине маданий-изилдоо борборунда
III. Элементтин мүнөздөмөсү		
Маданий мурастардын материалдык объектилери менен элементтин карым-катышы	Материалдык элементтер (алар элемент менен байланышкан аспаптар, атайын кийим-кечек же ар кандай ыйык жерлердин объектилери (эгер болсо))	жок
Кошумча байкоолор	Эгер алар бар болсо	жок
IV. Элементтин классификациясы		
Тили	Элементти өткөрүп берүү, тапшыруу тили (музыкалык, вербалдык)	музыкалык, вербалдык
Башка маалыматтар	Эгер алар бар болсо	жок

V. Элемент менен байланыштуу коомчулук, адамдар

Алып жүрүүчү/Коомчулук/мекеме		1. Общественный Фонд «Таалим-Форум» г. Бишкек, пр. Манаса 101/1, комн.302 Телефоны: 0312-694-110: 0-312-298-681 taalimforum@gmail.com 2. КИЦ "Айгине" Кыргызстан, 720040 Бишкек, ул. Токтогула 93 Тел.: +996 (312) 664832/661951 Факс: +996 (312) 6619523 office@aigine.kg 3. Общественный Фонд "САМР Алатоо" г. Бишкек, Кыргызская Республика, пер. Уфимский, 3 Тел.: +996 312 909 703 Факс: +996 312 542 346 E-mail: secretary@camp.elcat.kg
Башка маалыматтар	Эгер алар бар болсо	

VI. Элементтин абалы

Жашоого жөндөмдүүлүгү		
Азыркы абалы	Учурдагы абалына кыскача анализ	Азыркы учурда Көк бөрү оюну жандуу ойнолот.
Жашоого жөндөмдүүлүгүнө тоскоолдуктар	Жок болуп кетүү коркунучу жана анын себептери (алып жүрүүчүлөрдүн санынын азайышы, социалдык чөйрөнүн өзгөрүшү ж.б.)	жок
Мезгилдери	Элемент жок болуп кетүү коркунучуна мурда кабылганбы	жок
Каттоо		
Мурдагы каттоо	Мурдагы каттоо иштери тууралуу маалымат	жок
Башка маалыматтар	Эгер алар бар болсо	жок
VII. Маалыматты түзүүчү		
Аты-жөнү		Исаева Нурзина (Илимдер академиясы)

		Орозова Гулбара (Илимдер академиясы) Исаева Асел (Илимдер академиясы) Бекултанова Чинара (Илимдер академиясы) Грищук Чолпонай (Айгине) Самаков Айбек (Айгине)
Элементи белгилөө формасы		Аудио белгилөөлөр, Фото белгилөөлөр, Видео белгилөөлөр, Жазуу тексттери
Сакталган жери		Улуттук ЮНЕСКО иштери боюнча комиссияда; Илимий Академияда; Айгине маданий-изилдоо борборунда
Толтурулган күнү		Май, 2008

